

ATLAS MIASTA ŁODZI

Plansza LII: Przystępczość w Łodzi. Stan w roku 2002

Szymon Marcińczak, Agnieszka Siejkowska

(zobacz także: Plansza LI)

Zmiany polityczne i gospodarcze, które zaszły w Polsce po 1989 roku, przede wszystkim rozwój swobód demokratycznych, słabość ekip rządzących, luki w prawie, społeczne niepo-koje związane z okresem transformacji – przyczyniły się do wzrostu przestępczości (Holyst 1994). Szczególnie niepokojące stało się pogłębienie zjawisk patologicznych strukturze przestępczości, wśród których Holyst wyróżnia: 1) wzrost zagrożeń przestępstwami prze-ciwno życiu i zdrowiu oraz mieniu w połączeniu z agresją, przemocą i bezwzględnością wobec ofiar; 2) używanie przez przestępców broni palnej w stosunku do pokrzywdzonych oraz do interweniujących policjantów; 3) wzrost liczby przestępstw o charakterze porachun-kowym: zabójstw, rozbojów, pobic, a także terroryzmu kryminalnego; 4) wzrost liczby oraz profesjonalizację grup przestępczych działających na terenie Polski; 5) demoralizację nielet-nich, której przejawem jest m.in. popelnianie przez nich przestępstw (ibid.).

Łódź należy do miast względnie bezpiecznych. Ogólna liczba przestępstw stwierdzonych w latach 1988–2001 wzrosła o 232% (tab. 1), co jest wartością niższą od średniej krajowej (Marcińczak, Siejkowska 2004). Znamienny jest wzrost liczby popełnianych przestępstw w drugiej połowie lat 90. o około 20% w stosunku do początku tej dekady. Szczególnie niepokojąca jest zmiana w strukturze popełnianych przestępstw. Wprawdzie od 1988 roku zdecydowanie maleje udział przestępstw o charakterze gospodarczym, jednak liczba prze-stępstw o charakterze kryminalnym popełnianych w mieście wzrosła aż o 490%, stają się więc one dominującym rodzajem przestępczości (93,6% ogółu przestępstw).

Tabela 1. Przystępstwa stwierdzone w Łodzi w latach 1988, 1995 i 2001.

Przystępstwa stwierdzone	Rok		
	1988	1995	2001
Ogółem	15 348	22 107	35 559
Kryminalne	6 796	19 718	33 269

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych A. Wolaniuk (1997) oraz danych Komendy Wojewódz-kiej Policji w Łodzi.

W Łodzi podobnie jak i w innych dużych miastach Polski zaobserwować można niepokoj-ący proces pogłębiania się niektórych zjawisk patologicznych w strukturze przestępczości, a w szczególności wzrost liczby przestępstw brutalnych (tab. 2). W badanym okresie liczba stwierdzonych gwałtów wzrosła o 40%, zabójstw – o 57%, bójek i pobic – o 392%, a rozbo-ju aż o 1485%.

Tabela 2. Przystępstwa kryminalne w Łodzi w latach 1988 i 2001.

Rodzaje przestępstw kryminalnych	Rok	
	1988	2001
Zabójstwo	33	58
Uszczerbek na zdrowiu	146	295
Bójka lub pobicie	55	271
Rozbój i wymuszenie rozboju	137	2 171
Gwałt	30	42

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych A. Wolaniuk (1997) oraz danych Komendy Wojewódz-kiej Policji w Łodzi

W strukturze przestępstw kryminalnych na terenie miasta nadal zdecydowanie dominują przestępstwa przeciwko mieniu. Dokonujące się w latach 1989–1994 zmiany w strukturze przestępczości kryminalnej ukierunkowanej na zabór mienia, w tym zwłaszcza samochodu (Holyst 1994), następowały także w latach 1995–2001.

Badania prowadzone przez uczonych z Chicago na początku ubiegłego wieku wskazały jednoznacznie, że zjawisko przestępczości nie jest równomiernie rozłożone w przestrzeni miasta. Otóż, pewne części miast charakteryzujące się określonym składem społecznym oraz typem zabudowy, cechowało odmienne natężenie różnych typów przestępstw. Obserwacje te potwierdzono zostały później także w innych miastach Ameryki Północnej oraz Europy (Knox, Pinch 2000), dając tym samym przyczynek do rozwoju nowego kierunku badań nad przestępczością – kryminologii środowiskowej (environmental criminology) (Herbert, Hyde 1985), wskazującej na istotną rolę pewnych zmiennych społeczno-przestrzennych w rozwoju zjawiska przestępczości w przestrzeni miasta. Według tej koncepcji, kluczową rolę w rozmieszczeniu zjawiska przestępczości odgrywa zróżnicowanie przestrzenne form użyt-kowania ziemi. Determinuje ono zarówno rodzaj prowadzonej działalności, jak i skład lud-ności w danym czasie. Ponadto, warunkuje ono liczbę interakcji jakie zachodzą pomiędzy potencjalnymi ofiarami i sprawcami przestępstw. Stąd, zróżnicowanie funkcjonalno-przestrzenne wpływa na strukturę przestrzenną i liczbę interakcji, które mogą doprowadzić do zajścia przestępstwa. Innymi słowy, przestępstwo ma miejsce wtedy, gdy możliwość jego popelnienia (np. kradzież radia z samochodu) pojawia się na obszarze uważanym przez prze-stępcę za dogodny (np. słabo oświetlony, niestrzeżony parking).

W badaniach tego typu, obok kryminologów, ze względu na wybitnie przestrzenny cha-akter metod analitycznych, główną rolę odgrywali geografowie miasta. W trakcie analiz przestrzennych utrzymanych w tej konwencji, z różnego typu danych udostępnianych przez instytucje zajmujące się walką z przestępczością, wykorzystuje się informację agregowaną dla określonych jednostek (Ceccato, Haining, Signoretta 2002).

W niniejszym studium, dla potrzeba analizy przestrzennej zjawiska przestępczości, rozu-mianej tu jako miejsca popelnienia przestępstw oraz miejsca zamieszkania sprawców, posłu-zono się podziałem miasta na 78 rejonów policyjnych. Podział ten w opinii autorów w pełni nadaje się do prowadzenia badań nad strukturą przestrzenną przestępczości (zarówno miejsc popelnienia przestępstw, jak i miejsc zamieszkania sprawców), gdyż wydzielone jednostki są relatywnie homogeniczne pod względem zabudowy oraz jednoznacznie dają się zaklasyfi-kować do jednego z sześciu podstawowych typów obszarów społecznych Łodzi (por. Mar-cińczak 2006). Główną wskaźnikiem wykorzystywanym w badaniach nad strukturą prze-strzenna przestępczości jest liczba przestępstw na hektar lub liczba przestępstw na 1000 mieszkańców. W pracy tej wykorzystano ten długi wskaźnik, gdyż analizie poddano głównie przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu oraz mieniu mieszkańców Łodzi.

Ogólny obraz struktury przestrzennej przestępczości w Łodzi, wyrażony w postaci ogół-nej liczby przestępstw na 1000 mieszkańców (mapa 1), wskazywał na podobieństwo z inny-mi miastami Ameryki Północnej, Europy Zachodniej oraz Polski. Otóż, główną cechą

zmienności przestrzennej zjawiska przestępczości w Łodzi był spadek liczby przestępstw wraz z oddalaniem się od centrum. Innymi słowy, największe natężenie tego zjawiska odno-towano w strefie wewnętrznej Łodzi (w granicach kolei obwodowej), a więc na obszarze gęsto zabudowanym przedwojennymi kamienicami i cechującym się przeważnie niskim statusem społecznym. Ponadto jest to teren o najwyższym zróżnicowaniu funkcjonalnym w Łodzi.

Obok zabudowy mieszkaniowej zlokalizowane są tam także funkcje przemysłowe oraz usługowe. W strefie wewnętrznej znajduje się centrum miasta – jego najważniejsze budynki administracyjne, handlowe oraz usługi wyższego rzędu. Wreszcie na obszar ten, zarówno w dzień jak i w nocy, licznie przybywa ludność z innych części miasta (praca, rozrywka). W opinii autorów, duże liczba potencjalnych ofiar oraz dominująca tam zabudowa czynszo-wa, stanowiąca dla znajdującego ją przestępcy znakomity teren do ucieczki, a dla osoby postronnej istny labirynt, wpływają na tak duże zagrożenie przestępczością.

Kolejnymi obszarami o dużym natężeniu zjawiska przestępczości były fragmenty Teofilowa Przemysłowego oraz południowy fragment dawnej strefy podmiejskiej (Ustronna, Górki, Bronisin). W przypadku pierwszego z tych obszarów (Teofilów Przemysłowy) na pierwszy plan wysuwa się silny związek pomiędzy występowaniem zjawiska przestępczości a wysokimi wartościami innych wskaźników słabości społecznej: biedy, bezrobocia, udział procentowy sprawców przestępstw w ogólnej liczbie mieszkańców (por. Marcińczak 2006). Natomiast wskazana część strefy podmiejskiej charakteryzuje się występowaniem nowej, luksusowej tkanki mieszkaniowej zajętej przez wyższe kategorie społecznej, stanowiącej potencjalny cel.

Struktura przestrzenna przestępstw przeciwko mieniu (włamania do mieszkań oraz kradzieże mieszkaniowe – mapa 2) różni się nieco od obrazu przedstawionego powyżej. Otóż największą liczbę tego typu przestępstw na 1000 mieszkańców zanotowano na obsza-rach zajętych przez budownictwo jednorodzinne, zamieszkałych przez lepiej uposażonych łodzian (Nowe Złotno wraz z Hutą Jagodnicą, Julianów, Stoki, Ustronna). Odstępstwem od tego wzoru jest wysoka liczba włamań i kradzieży mieszkaniowych zanotowana w ścisłym centrum Łodzi – teren Śródmiejskiej Dzielnicy Mieszkaniowej, tworzony przez wysoką zabudowę blokową, otoczoną przez kamienice czynszowe. W opinii autorów, rozmiary wniesionych tam bloków przyczyniają się do utrwalenia anonimowości mieszkańców, a tym samym do braku „czujności sąsiedzkiej”, co w rezultacie doprowadza do sytuacji, w której sprawca może wejść i wyjść z budynku nie budząc niczyich podejrzeń. Podobną próbę wytłumaczenia analizowanego zjawiska zastosować można do pozostałych łódzkich osiedli blokowych, na terenie których liczba przestępstw mieszkaniowych przekracza war-tość średnią dla miasta.

Kolejną, poddaną analizie podgrupą przestępstw przeciwko mieniu, są włamania do samochodów i kradzieże samochodów (mapa 3). Najwyższe zagrożenie przestępstwami tego typu zanotowano w wymienianych już jednostkach: Teofilów Przemysłowy, zachodnia część Stoków, Centrum oraz Ustronna. Ponadto, ponadprzeciętne natężenie tego typu prze-stępstw cechuje osiedla bloków: Karolew, Retkinia, Teofilów, Widzew Wschód, Dąbrowa, Doły. Na obszarach tych zdecydowanie brakuje miejsc parkingowych w ogóle, a parkingów strzeżonych w szczególności. Stąd też większość samochodów pozostawionych jest bez opieki na każdym wolnym terenie – głównie na osiedlowych uliczkach i chodnikach, stano-wiąc potencjalny i łatwy cel dla przestępców.

Przystępstwa przeciwko zdrowiu i życiu mieszkańców (mapa 4) występowały najlicz-niej w ścisłym centrum Łodzi, a więc na terenie, na którym skoncentrowana jest największa liczba punktów usługowych i rozrywkowych. Kolejnymi miejscami, które są zagrożone tego rodzaju przestępczością są sąsiedztwa stadionów piłkarskich (Łódzkiego Klubu Sportowego i „Widzewa”). Ogólnie liczba przestępstw przeciwko zdrowiu i życiu maleje wraz z oddala-niem się od centrum miasta. Wyjątek stanowią tu jedynie Łągiewniki (największy w Łodzi kompleks leśny), Andrzejów w dawnej strefie podmiejskiej oraz wspomniany już Teofilów Przemysłowy.

Rozkład przestrzenny udziału sprawców przestępstw w ogólnej liczbie mieszkańców, wyrażony liczbą sprawców na 1000 mieszkańców (mapa 5), powielał schemat charaktery-styczny dla ogólnej liczby przestępstw. Oznacza to, że rejon-y o wysokim zagrożeniu prze-stępczącią, cechują się także ponadprzeciętnym udziałem sprawców przestępstw, co suge-rować może pewną „lokalność” szeroko rozumianego zjawiska przestępczości. Innymi słowy, ze zbieżności obydwu map domniemywać można, że przestępcy działają najczęściej w swoim sąsiedztwie.

Konkludując, obszary o wysokim udziale miejsc zamieszkania sprawców przestępstw – strefa wewnętrzna oraz tereny przemysłowo-składowe z lat 70. – odznaczały się także wyso-kim udziałem ludności o niższym statusie społecznym (bezrobotni, beneficjenci pomocy społecznej) oraz gorszymi warunkami zamieszkania (głównie stara zabudowa, słabo wypo-sażona w media) (por. Marcińczak 2006).

Literatura

Ce c c a t o V., H a i n i n g R., S i g n o r e t t a P., 2002, *Exploring offence statistics in Stockholm City using spatial analysis tools*, Annals of the Association of American Geographers, 92(1).
H e r b e r t D., H y d e S., 1985, *Environmental Criminology: testing some area hypotheses*, Trans. Inst. Br. Geogr. NS, 10
H o l y s t B., 1994, *Przestępczość (zagrożenie przestępczością) w Łodzi i jej regionie na tle innych regionów Polski i Europy*, [w:] Studium o regionie łódzkim. Wybrane problemy. Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź
M a r c i ń c z a k S., S i e j k o w s k a A., 2004, *Zróżnicowanie przestrzenne przestępczości w Łodzi w la-tach 1988–2001 a percepcja obszarów niebezpiecznych*, [w:] S ł o d c z y k J. (red), Przemiany struktury prze-strzennej miasta w sferze funkcjonalnej i społecznej, Uniwersytet Opolski, Opole
M a r c i ń c z a k S., 2006, *Przemiany struktury rezydencjalnej miasta – Łódź w okresie transformacji ustrojowej (1988–2002)*, [w:] M a r s z a ł T., S t a w a s z D. (red.), Przerzeń rezydencjalna w miastach polskich, Buletyn KPZK PAN, 227
W o ł a n i u k A., 1997, *Spatial Distribution of Crime in Łódź and its Urban Region*, [w:] L i s z e w s k i S., Y o u n g C. (red.), A Comparative Study of Łódź and Manchester, Łódź